

Programska knjižica

Šulić, Eva

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:381079>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-29**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VI. ODSJEK

EVA ŠULIĆ

PROGRAMSKA KNJIŽICA

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VI. ODSJEK

PROGRAMSKA KNJIŽICA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: red. prof. art. Leonid Sorokow

Studentica: Eva Šulić

Ak.god. 2020/2021

ZAGREB, 2021.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

Leonid Sorokow, red.prof. art.

Potpis

U Zagrebu, _____

Diplomski rad obranjen _____ ocjenom _____

POVJERENSTVO:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Sažetak

Diplomski rad bavi se prezentiranjem programa mog diplomskog koncerta. Rad je podijeljen na nekoliko poglavlja u kojima predstavljam skladatelje, te detaljnije analiziram kompozicije koje ću izvoditi na diplomskom koncertu u obliku opširne programske knjižice.

Ključne riječi: diplomski rad, violina, programska knjižica

Abstract

This graduation thesis paper presents my graduation recital programme. The paper includes detailed analysis of pieces as well as presentation of composers my graduation recital consists of.

Key words: thesis, violin, programme

Zahvaljujem svom profesoru Leonidu Sorokowu na trudu i prenesenom znanju posljednjih dvanaest godina. Bio je uz mene kroz moj osobni i umjetnički razvoj, a najveći utjecaj imao je u formiranju mog umjetničkog razmišljanja. Veliko hvala profesoru Pavlu Zajcevu, koji je sa svojom predanošću tokom mog studija izrazito utjecao na moj entuzijazam za komornu glazbu.

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	JOHANN SEBASTIAN BACH: SONATA BR. 1 U G -MOLU ZA VIOLINU SOLO, BWV 1001	2
2.1.	J. S. Bach.....	2
2.2.	Sonate i partite za violinu.....	3
2.2.1.	Sonata br. 1 u g -molu za violinu solo, BWV 1001	4
3.	W. A. MOZART: KONCERT ZA VIOLINU I ORKESTAR BR.4 U D-DURU, KV 218.....	7
3.1.	W. A. Mozart.....	7
3.2.	Mozartovi violinski koncerti	7
3.2.1.	Koncert za violinu i orkestar br.4 u D-duru, KV 218	8
	Koncert za violinu i orkestar br.4 u D-duru, KV 218	8
4.	PETAR ILJIČ ČAJKOVSKI: KONCERT ZA VIOLINU U D-DURU	11
4.1.	Petar Iljič Čajkovski.....	11
4.2.	Koncert za violinu u D-duru.....	11
4.2.1.	I. Allegro moderato.....	11
4.2.2.	II. Andante	13
4.2.3.	III. Finale: Allegro vivacissimo	14
5.	CÉSAR FRANCK: SONATA ZA VIOLINU I KLAVIR U A-DURU	16
5.1.	César Franck.....	16
5.2.	Sonata za violinu i klavir u A-duru	16
5.2.1.	I. Allegro ben moderato	16
5.2.2.	II. Allegro.....	17
5.2.3.	Ben moderato: Recitativo - Fantasia.....	18
5.2.4.	Allegretto poco mosso	18
6.	MAURICE RAVEL: TZIGANE	20
6.1.	Maurice Ravel	20
6.2.	Tzigane za violinu i klavir.....	20
7.	JOSIP ŠTOLCER SLAVENSKI: SONATA ZA VIOLINU I KLAVIR, OP.5 - „SLAVENSKA SONATA “	24
7.1.	Josip Štolcer Slavenski.....	24
7.2.	Sonata za violinu i klavir, op.5 - „Slavenska sonata“	25

8. ZAKLJUČAK.....	28
9. LITERATURA	29

1. UVOD

Program diplomskog koncerta sastoji se od šest kompozicija za violinu koje pokrivaju razdoblje od baroka do 20. st: J. S. Bach *Sonata br.1 za solo violinu u g-molu, BWV 1001*, W. A. Mozart *Koncert za violinu br.4 u D-duru, K218 (1.stavak)*, P. I. Čajkovski *Koncert za violinu u D-duru, op. 35*, C. Franck *Sonata za violinu i klavir u A-duru*, M. Ravel *Tzigane* te J. Š. Slavenski *Slavenska sonata*. Raznolikost dijela predstavlja violinu kao instrument širokog dijapazona tehničkih i muzikalnih mogućnosti, te omogućavaju detaljniju demonstraciju znanja na područjima violinske tehnike, umjetničkog razmišljanja te komornog muziciranja.

2. JOHANN SEBASTIAN BACH: SONATA BR. 1 U G -MOLU ZA VIOLINU SOLO, BWV 1001

2.1. J. S. Bach

J. S. Bach (1685 - 1750) smatra se jednim od najvećih skladatelja svih vremena. Stvorio je opsežan skladateljski opus. Djelovao je kao kapelnik, kantor i orguljaš te bio izvrstan čembalist i violinist. Njegovo glazbeno stvaranje može se podijeliti na tri razdoblja. U prvom razdoblju (1703 - 1717) je većinom živio u Weimaru, gdje je naslijedio dvorskog orguljaša te bio 1714. godine imenovan koncertnim majstorom weimarskog orkestra. U to doba proučavao je kompozicije talijanskih majstora, najviše Vivaldijeve violinske koncerte. Drugo razdoblje (1717 - 1723) proživio je na dvoru kneza Leopolda u Köthenu, gdje se je uglavnom posvetio komornim djelima i kompozicijama za čembalo. Godine 1723. se preselio u Leipzig i do svoje smrti djelovao kao kantor pri crkvi Sv. Tome.

Sonate i partite za violinu solo BWV 1001 - 1006 je Bach stvorio između 1703. i 1720. godine. S komponiranjem je započeo u Weimaru, a završio u Köthenu, gdje je bio kapelnik na dvoru velikog ljubitelja umjetnosti, kneza Leopolda. Na raspolaganju je imao dvorsku kapelu i dobre glazbenike, tako da je tada napisao mnogo tehnički zahtjevnih instrumentalnih djela, kao što su Brandenburški koncerti, Francuske suite, Dobro temperirani klavir, Sonate i partite za violinu solo te Suite za violončelo. Ove kompozicije su se prema prigodama izvodile na dvoru. „Šest sonata i partita“ nose naslov ¹„Sei solo a violino senza basso accompagnato, libro primo²“. Oznaka ističe solo izvedbu, a svi glasovi pratnje su naime već utkani u polifonu

¹ basso continuo (tal.), generalbas je u baroku bila ustaljena metoda obilježavanja jednog ili više glasova samo s notama basa, kojem su se obično dodavale cifre za oznaku glavnih intervala i akorada nad notama basa (cifrirani bas).

² „Sei solo a violino senza basso accompagnatao, libro primo“ (tal.) - Šest solo kompozicija za violinu bez pratnje bassa continua, prvi svezak.

strukturu violinske dionice. Ovaj naziv ukazuje na Bachovu namjeru da napiše i „Secondo libro“ (drugi svezak), što je ostvario sa Suitama za violončelo solo.

Prvi skladatelj koji je utemeljio sonatu kao značajnu glazbenu formu te violinu tretirao kao solistički instrument, je bio Arcangelo Corelli. Njemačka je, također, imala jaku tradiciju polifonije za violinu. Sonate i partite su pisali Heinrich Ignaz Franz Biber, Johann Heinrich Schmelzer, kao i kompozitori takozvane Dresdenske škole (Johann Paul von Westhoff, Johann Jakob Walther), s kojima je Bach osobno surađivao. Bachov rukopis potječe iz 1720. godine u Köthenu, ali je djelo izdao Nikolaus Simrock u Bonnu tek 1802. godine.

2.2. Sonate i partite za violinu

Sonate i partite za violinu solo predstavljaju niz od šest kompozicija. Tri sonate su po uzoru na tip „sonata da chiesa“³, sa dva pjevna, polagana te dva figurirana, brza stavka. Arhitektura partita je slobodnija. U njima variraju broj i oblici većinom plesnih stavaka. Bach komponira polifono i linearno, pri čemu se akordi transformiraju u melodijske linije i arpegge i obratno. U cijelom ciklusu sonata i partita je Bach koristio tonalitete praznih žica g-mol, d-mol, a-mol, E-dur, dodavši im još h-mol i C-dur. Kod sonata je uvodni stavak polagan (Adagio, Grave, Adagio), na koji slijedi Fuga, u kojoj vlada polifono vođenje glasova. Treći stavak (Siciliana, Andante, Largo) je liričnog karaktera, a zadnji stavak (Presto, Allegro, Allegro assai) je brz i virtuozan.

Bachove Sonate i partite za violinu solo su zbog njihove formalne jasnoće, čiste stilske definiranosti i tehničke zahtjevnosti temeljna djela violinskog repertoara. U violinskoj pedagogiji se koriste već od 18. stoljeća. Kad su ih u drugoj polovici 19. stoljeća violinisti

³ Talijanska „sonata da chiesa“ je većinom četverostavačna instrumentalna, barokna skladba, kojoj je Corelli dao konačni oblik u 2. polovici 17. stoljeća. Uobičajen red stavaka je bio: polako - brzo - polako - brzo. Na ovoj formi se baziraju instrumentalna sonata kasnog baroka, kao i većina Bachovih sonata za solističke instrumente sa čembalom te sonate za violinu solo.

Ferdinand David i Joseph Joachim počeli izvoditi na javnim koncertima, postale su stalni dio koncertnih programa.

2.2.1. Sonata br. 1 u g-molu za violinu solo, BWV 1001

Oznaka tonaliteta u rukopisu s jednom snizilicom bi nas navela na pomisao da se radi o d-molu ili dorskom modusu. Kroz kompoziciju Bach doslijedno dodaje ostale predznake, tako da skladba u cjelini zvuči tonalno. Obje donje prazne žice tvore čist i stabilan zvuk kvinte g-mol trozvuka i daju zvučni temelj sonate. Po mišljenju glazbenog teoretičara 18. stoljeća, Johanna Mathesona, g-mol je „najljepši tonalitet, koji ujedno izražava ozbiljnost i produhovljenu ljupkost te omogućuje ravnotežu između tuge i veselja“. Upravo te nijanse doživljavamo u Sonati g-mol. Uvodnim Adagiom prevladava tužna smirenost, stroga forma Fuge zvuči ozbiljno i mjestimično dramatično. Siciliana je jedini stavak u duru, slobodnijeg raspoloženja, iako protkan tužnom emocijom. Finalni pokretni i virtuozni Presto izražava veselje i radost, iako je u molu. Vezni element između stavaka je zadnji akord Fuge, kojim se završi Presto, a nalazimo ga na početku i završetku Adagia.

I. Adagio - uvodni stavak se izvodi u skladu oznake tempa - polako, slobodno, mirno. Konstrukciju stavka čine akordi, koji su povezani pasažama improvizacijskoga ponekad i ornamentalnog karaktera.

Notni primjer 1: *Adagio*, takt 1 – 2

Prevladava ekspresivni francuski stil, slobodan u tempu i agogici te bogat ornamentima. Sa svojom raznobojnom harmonijom i ekspresivnom melodičnošću je stavak lijep uvod u sonatu.

II. Fuga je najkraća u usporedbi sa fugama ostalih dviju sonata. Kasnije je bila prerađena u orguljašku fugu u Preludiju i fugi u d-molu, BWV 539, te u Fugu za lutnju, BWV 1000. To je strogo oblikovan stavak sa kratkom i jednostavnom temom, čija se polifona tekstura da lako slijediti. Fuga je kod Bacha vrlo cijenjena forma i daje joj centralnu ulogu u sonati.

Notni primjer 2: Fuga, takt 1 – 5

III. *Siciliana* - naziv „siciliana“ se je u 17. i 18. stoljeću koristio za polagane instrumentalne stavke plesnog karaktera u talijanskom stilu. Napisana je u 6/8 ili u 12/8 taktu s jednotaktnim ili dvotaktnim frazama. Kao polagani stavak nalazi se u Händelovim i Corellijevim suitama. U Bachovim sonatama je jedini plesni stavak. Pastoralni karakter i ravnomjeren ritmički puls predstavljaju smirenje nakon izrazito intenzivne fuge. To je jedini stavak u duru (paralelni B-dur).

Notni primjer 3: Siciliana, takt 1 – 3

IV. *Presto* je brz i virtuozan stavak u tečnom šesnaestinskom ritmu. Po karakteru je kontrast prethodnoj Siciliani. Oznaka tempa naređuje brzu izvedbu, koja je danas još brža nego u baroku. Stavak je tehnički homogen i sastoji se od isključivo brzih pasaža. Oblik mu je dvodjelan - oba dijela se razlikuju po harmonijskoj strukturi. Prvi vodi preko modulacije u dominantu, a drugi se vraća u osnovni tonalitet. Virtuozne pasaže, nagle promjene harmonije i živahna eksplozivnost u Prestu uvjerljivo okončaju sonatu.

Presto

ff

0 4

Notni primjer 4: Presto, takt 1 - 6

3. W. A. MOZART: KONCERT ZA VIOLINU I ORKESTAR BR.4 U D-DURU, KV 218

3.1. W. A. Mozart

W. A. Mozart (1756 -1791) je najveći klasični operni skladatelj, a ogroman je i njegov instrumentalni opus. Uz simfonije, sonate i gudačke kvartete napisao je i velik broj koncerata za razne instrumente, među kojima su najznačajniji klavirski i violinski koncerti. »Način na koji on tretira orkestar kao faktor gotovo ravnopravan solistu, podložan načelima simfonijske glazbe, jedinstven je i neponovljiv u Mozartova doba.« (Andreis, 1989, str.119).

3.2. Mozartovi violinski koncerti

Mozart je napisao pet koncerata za violinu i orkestar, koji imaju posebnu ulogu u njegovom stvaralačkom opusu. Odlikuju se mladenačkom energijom, ponekad zaigrani, a katkad i duboko zamišljeni. Inspiraciju je Mozart crpio iz različitih glazbenih stilova: francuskog, njemačkog, talijanskog, kao i tipično bečkog, ali uvijek podvrgavajući ih vlastitoj stvaralačkoj zamisli i nikad ne podliježući tuđim utjecajima. Odabirao je tonalitete koji najbolje odgovaraju violini (G, D, A, B-dur). Koncerti obiluju gracioznim melodijama, prefinjenošću i elegancijom. Iako ne dostižu ekspresivnu snagu kasnijih Mozartovih klavirskih koncerata, posjeduju visoku umjetničku vrijednost. Tehnička briljantnost nije uvijek u prvom planu. Poneki stavci su izrazito lirični i ekspresivni. Zadnja četiri violinska koncerta su komponirani 1775. godine, a prvi koncert je napisan dvije godine prije. Mozart je već kao dijete naučio dobro svirati violinu. Podučavao ga je njegov otac Leopold, autor knjige „Versuch einer gründlichen Violinschule“⁴, koja je bila najjemenitiji priručnik za violiniste u 18. stoljeću, a donekle i sinteza talijanske violinističke tehnike po uzoru na Tartinija i Locatellija. U ranim godinama je W. A. Mozart uspješno nastupao diljem Europe kao pijanist i violinist, što je utjecalo na njegovo skladanje violinske literature, u kojoj se zahtjeva visoka tehnička kompetencija, ali i plemenita pjevnost.

⁴ „Versuch einer gründlichen Violinschule“ (njem.) – traktat o osnovnim principima violinske škole (1756)

Mozartov naum bio je da sam izvodi svoje koncerte. Napustivši mjesto koncert majstora dvorskog orkestra u Salzburgu, posvetio je Koncert u D-duru svom nasljedniku, violinistu Antoniju Brunettiju. Usprkos očevoj želji, Mozart se odriče karijere violinskog virtuozu i odabire klavir. Ostali su njegovi violinski koncerti vječne umjetničke ljepote.

3.2.1. Koncert za violinu i orkestar br.4 u D-duru, KV 218

Koncert za violinu i orkestar br.4 u D-duru, KV 218 nastao je 1775. godine u Salzburgu. Odnos solista i orkestra može se usporediti s kasnijim klavirskim koncertima, a obrada glazbenog materijala je vrlo homogena.

Koncert ima klasičnu tro stavačnu shemu: brzo - polako -brzo.

I. Allegro

II. Andante cantabile

III. Rondeau (Andante grazioso Allegro ma non troppo)

I. Allegro nosi zbog svoje „drskosti“ i odlučnosti epitet „vojnički“, ali istovremeno posjeduje eleganciju i gracioznost. Napisan je u sonatnoj formi, iako odstupa od ustaljene arhitekture zbog četiri „tutti“ i tri „solo“ odlomka. Većina Mozartovih koncerata upotrebljava formalnu izradu sa tri „tuttija“ i dva „solo“ odsjeka. Osim u orkestralnoj ekspoziciji, violina dominira uz potporu orkestra u skoro neprekidnom melodičnom slijedu. Orkestralna kompozicija sa dvije glavne teme i završnom skupinom donosi glavni tematski materijal, koji u prvom dijelu preuzima violina. Odlučna osnovna tema počne s „vojničkim“ fanfarama u forte dinamici i uz silazne motive u violinama se udaljuje u piano. U prvotnom obliku se pojavljuje samo još jednom uz nastup prvog violinskog sola. Fanfare na početku violinskog sola su u visokoj poziciji i imaju u usporedbi s nastupom u orkestralnom uvodu liričniji karakter.

Notni primjer 5: Prva tema u violinskom solu

Mozart u solističkom dijelu ekspozicije nadodaje prijelaznu slobodnu temu, tzv. „sujet libre“⁵ kao most ka motivima druge teme.

Notni primjer 6: Druga tema

Orkestar zaključuje ekspoziciju s motivima iz završne skupine.

Drugi violinski solo dominira provedbom i reprizom, započinjući kratku provedbu liričnog karaktera i prelazeći u reprizu, na čijem se početku prepoznaju motivi od „sujet libre“.

⁵Sujet libre (ita.) - slobodna tema

Notni primjer 7: *Sujet libre* u reprizi

Slijedi motivika od obiju glavnih tema do završnog tutti-odlomka, u kojem je sadržana solistička kadenca.

4. PETAR ILJIČ ČAJKOVSKI: KONCERT ZA VIOLINU U D-DURU

4.1. Petar Iljič Čajkovski

Petar Iljič Čajkovski (1840 - 1893) je jedan od osnivača ruske koncertne glazbe. Na tom području je stvorio više djela: tri klavirska koncerta, Koncertnu fantaziju za klavir i orkestar, Rokoko varijacije za violončelo te Koncert za violinu u D-duru, koji je pored Klavirskog koncerta u b-molu, jedna od njegovih najznačajnijih kompozicija. U svojim koncertima posvećuje solistu virtuoznu i bravuroznu dionicu, koja nije isključivo zamišljena kao demonstracija tehničke vještine solista, već bitni dio glazbeno-formalne intencije.

4.2. Koncert za violinu u D-duru

Čajkovski je napisao Koncert za violinu u D-duru 1878. godine u vrijeme druženja sa violinistom Iosifom Kotekom⁶. Većina velikih violinskih koncerata napisana je u tonalitetu D-dura (Beethoven, Brahms, Sibelius), koji uključuje prazne žice i time omogućuje otvoren i čisti ton. Koncert je izvođački zahtjevan - naročito zbog ritmičke kompleksnosti i virtuoznih tehničkih elemenata. Premijerno ga je izveo violinist Adolph Brodsky 1881. godine u Beču, a do tada se smatralo kako je koncert neizvediv. Koncert sadrži stavke: *I. Allegro moderato*, *II. Canzonetta: Andante*, *III. Finale: Allegro vivacissimo*.

4.2.1. I. Allegro moderato

Napisan je u sonatnom obliku. Stavak započinje s orkestralnim uvodom: najprije mirno, kasnije dramatičnije. Nakon kratkog solističkog prijelaza violina predstavlja glavnu temu - jednu od najljepših melodija u violinskoj literaturi.

⁶ Iosif Kotek (1855 - 1885) je bio ruski violinist i kompozitor. Na Moskovskom konzervatoriju je studirao kompoziciju kod Čajkovskoga i s njim sudjelovao u izradi izvođačko-tehničkih elemenata Koncerta za violinu i orkestar.

Notni primjer 8: Prva tema

Na temu, započetu u srednjem registru, slijede virtuozne pasaže i razigrane triole. Tema se ponovi za oktavu više u dvohvatima. Na prijelazu između prve i druge teme se oglasi melodija plesnog karaktera, čije motive preuzme orkestar. Druga tema, označena „con molto espressione“ nastupa s uzlazećom sekvencom.

Notni primjer 9: Početak druge teme

Nježna je i ubrzanog harmonijskog ritma. U svom daljnjem razvoju solistička svirka postaje sve virtuoznija i intenzivnija. Završna grupa počinje s pasažama u tridesetdruginkama i u kombinaciji s triolama, koje prevladavaju u solističkoj dionici pred kraj ekspozicije.

Provedbu „Moderato“ donosi orkestar s odlučnom i herojskom prvom temom u A-duru, koja se uskoro razdijeli na fragmentirane motive do ponovnog nastupa solista sa virtuoznim

varijacijama na glavnu temu. Nakon provedbe, orkestar ponovno izvodi prvu temu, tad još veličanstveniju, pa nakon usitnjavanja motiva i ritmičke gradacije dovodi do solističke kadence, koja se ovdje iznimno nalazi u provedbi. Čajkovski nije kadencu zamislio kao isključivo tehnički moment, već kao važan glazbeno - izražajni dio stavka, u kojem se uz virtuozne odlomke obrađuju motivi obiju tema. Kadencia završava trilerom, koji je ujedno signal za nastup orkestra. U reprizi flauta donosi glavnu temu, čiju variranu verziju preuzima violina. Poslije prijelaza i ponavljanja druge teme završne skupine u osnovnom tonalitetu solist i orkestar, ubrzavajući tempo u Codi, zaključuje stavak.

4.2.2. II. Andante

Stavak koji je Čajkovski naknadno nadodao. Skladba koju je isprva napisao kao drugi stavak mu je izgledala preduga i kompozicijski odveć zamršena, pa se tako nije uklapala u kompozitorov koncept.⁷ Drugi stavak - „Canzonetta“⁸ je jednostavan, introvertiran stavak u g-molu simetrične trodijelne forme A-B-A. Započne s koralnim uvodom puhača, koji pripreme nastup solista sa pjevnom, melankoličnom melodijom.

Notni primjer 10: Glavna tema „Canzonette“

⁷ Toj skladbi je kasnije dao naziv „Méditation“ i uvrstio je u ciklus „Souvenir d'un lieu cher“, op.42 (fr.)

Uspomena na dragi kraj

⁸ Canzonetta (tal.) = pjesmica, kraća pjesma. Jednostavna vokalna kompozicija u talijanskoj glazbi između 16. i 18.st.

Na orkestralni interludij navezuje se svjetliji solistički srednji dio. U trećem dijelu, uz osnovnu temu u violini se čuju kratki razigrani motivi u izvedbi klarineta i flaute. „Canzonetta“ završava sa repeticijom uvodnog korala i nakon violinskog trilera slijedi orkestralni „attacca“ za treći stavak.

4.2.3. III. Finale: Allegro vivacissimo

Allegro vivacissimo možemo shvatiti kao sonatni stavak sa mnogo iznimaka ili pak kao virtuoзни rondo. Orkestar počinje sa skokom iz mirnog i melankoličnog raspoloženja u temperamentni i živahni treći stavak. Iz A-dura se postepeno prelazi u osnovni tonalitet D-dur. Nakon orkestralnog uvoda slijedi solistički odlomak, koji zbog oznake „ad libitum“ ima karakter kratke kadence.

S oznakom Tempo I. počinje A-dio u kojem violina iznese virtuoзnu, folklorno obojenu glavnu temu stavka i definira njegov plesni karakter.

Notni primjer 11: Prva tema

Slijedi kontrastni B-dio s novom temom u A-duru, koja također ima karakter ruske narodne pjesme, u početku polaganijeg tempa („Meno mosso“), a kasnije ubrzanijeg u šesnaestinskom ritmu.

Notni primjer 12: Početak druge teme

Prijelazni lirični „*Molto meno mosso*“ se gradi na motivima druge teme i vodi u ponovljeni A-dio sa glavnom temom stavka. U nastavku se pojavljuje tema B-dijela u G-duru. Njene motive donose solist i orkestar u prvotnom tempu (*Tempo I.*) Puhači ponove dio „*Molto meno mosso*“ i motive druge teme, da bi ih kasnije preuzela violina i povezala u ekspresivnu melodiju. Glavna tema A-dijela se još jednom ponovi u osnovnom tonalitetu. Virtuozna Coda u *accelerandu* dovede do fulminantnog završetka koncerta.

5. CÉSAR FRANCK: SONATA ZA VIOLINU I KLAVIR U A-DURU

5.1. César Franck

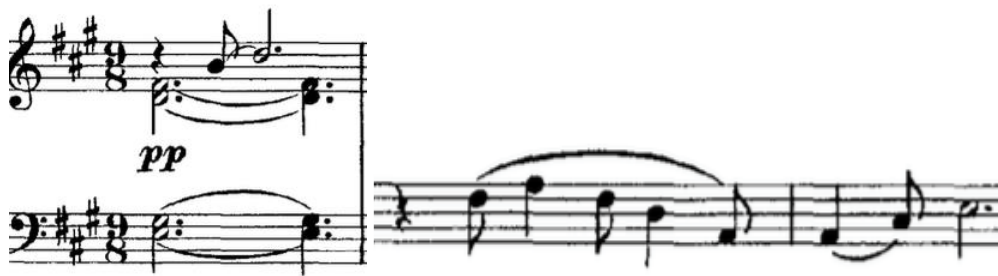
Francusko-belgijski skladatelj, orguljaš i glazbeni pedagog César Franck (1822 - 1890) bio je jedna od najutjecajnijih figura glazbenog života druge polovice 19. stoljeća u Francuskoj. Njegov opus obuhvaća scenske, vokalno-instrumentalne, orkestralne, klavirske, komorno-glazbene te orguljaške kompozicije. Glavne karakteristike svih njegovih skladbi su liričnost, dramatika, kao i kromatičnost, koja donekle podsjeća na Wagnera, iako je u biti originalna, kao što su melodičnost i harmonijska obojenost njegovih tema te inovativni pristup polifoniji. Franck je reformator polifonskog oblikovanja, gdje glasovi postaju samostalniji i životniji u odnosu na dotadašnja akademskoshematska shvaćanja polifonije u Francuskoj. Rado se vraća klasičnim, cikličnim glazbenim formama, gdje obrađuje isti tematski motiv u više stavaka. Francuski romantični kolorizam, europska tradicija komorne glazbe, wagnerijanska kromatika i Bachova arhitektura čine konglomerat utjecaja na Franckovo stvaralaštvo.

5.2. Sonata za violinu i klavir u A-duru

Sonata skladana 1886. godine ciklično je djelo u četiri stavka. Tonski materijal se temelji na nekoliko motiva iz kojih se razvijaju bogate glazbene zamisli i raspoloženja. Franck u tom smislu nastavlja Beethovenovu tradiciju. Formalna arhitektura je izrazito jasna, a instrumentalne dionice su u ravnoteži.

5.2.1. I. Allegro ben moderato

Sonatni stavak bez tipične provedbe iznosi dijalog dvaju instrumenata sa širokim lukom violine i karakterističnom temom u klaviru. Dominiraju dva motiva, koji se pojavljuju u raznim kontekstima kroz cijelu sonatu kao osnovni elementi cikličnosti. Prvi (tercni) motiv donese klavir, a drugi violina, te time da osnovu za glavnu i ekspresivnu temu.

Prvi motiv – klavir

Drugi motiv – violina

Notni primjer 13: Motivi prve teme prvog stavka

Nakon nastupa prve teme u violinskoj dionici, klavir donosi drugu temu, koja je nježna i sentimentalna. Struktura uvodnih dvaju motiva je osnova za većinu tema u slijedeća tri stavka sonate.

5.2.2. II. Allegro

Allegro je prava sonatna forma, koja je u pravilu karakteristična za prve stavke sonatnog ciklusa. Prvu temu donosi klavir u obliku ritmičke i motoričke toccate snažnih akcenata, koju poslije preuzima violina.

Notni primjer 14: Prva tema drugog stavka

Druga tema se najprije javlja u violini. Njen nježan i pjevan karakter je u kontrastu strasnoj i dramatičnoj prvoj temi.

Notni primjer 15: Druga tema drugog stavka

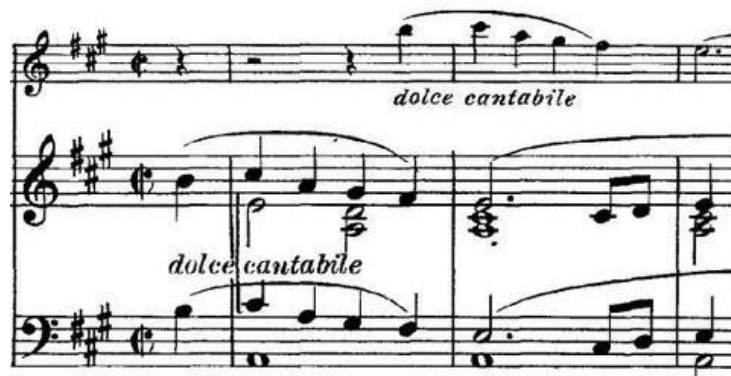
U proslijedu se izmjenjuju motivi obiju tema kroz klavirsku i violinsku dionicu, čak i reminiscencija glavnog motiva prvog stavka. Coda je dramatična sa pikardijskim završetkom (D-dur).

5.2.3. Ben moderato: Recitativo - Fantasia

Stavak koji je slobodno komponiran pod utjecajem wagnerijanske kromatike. Nadovezuje se na prethodne motive. U Recitativu improvizacijskog karaktera nastupa motiv glavne teme prvog stavka, prvo u klaviru, a potom u violini. U nastavku se pojavljuju varijacije motiva drugog stavka i dvije nove teme, koje će se ponoviti u četvrtom stavku. Prva je nježna i lirična, a druga vrlo dramatična.

5.2.4. Allegretto poco mosso

Rondo u A-duru, stavak prožet vedrinom i optimizmom. Glavna tema stavka je motivička varijanta glavne teme prvog stavka, kontrapunkt vođen kao kanon u oktavi između violine i klavira.

Notni primjer 16: Glavna tema četvrtog stavka

U središnjim epizodama se javljaju obje teme iz trećeg stavka i motivi glavne teme prvog stavka. Rondo završava glavnom temom u *accelerandu* i dugim violinskim trilerom.

6. MAURICE RAVEL: TZIGANE

6.1. Maurice Ravel

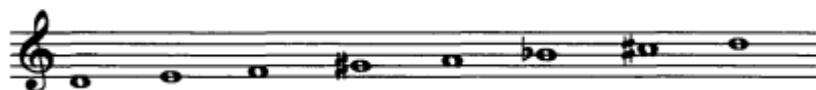
Maurice Ravel (1875 - 1937) jedan je od najvećih francuskih skladatelja 20. stoljeća, a stvarao je na svim glazbenim područjima: klavirskom, komornom, orkestralnom i vokalnom. Njegov stvaralački duh stremi k jasnosti umjetničkog izričaja te ravnoteži glazbenih elemenata i formalnih dijelova skladbe. Ipak osnovni motor Ravelove glazbe je ritam. On poseže ka raznovrsnim i čvrstim uzorcima i rado upotrebljava plesne ritmove. Ravelov harmonski jezik se izdvaja od tradicije njegovih prethodnika. Dok je većina bečkih skladatelja, njegovih suvremenika, izabrala kompozicijske tehnike kojima su zaniijekali tonalnost, Ravel je unatoč bogatoj kromatici sačuvao tonalnost. U okviru tonalnosti je često mijenjao tonalne centre i modulirao u udaljene tonalitete. Privlači ga samostalno kretanje pojedinih glasova, a njegova djela su bogata polifonijom. Unatoč osjećaju za melodiju, harmoniju, ritam i boju Ravel uvijek nastoji svladavati osjećajni izraz izbjegavajući svaku sentimentalnost.

6.2. Tzigane za violinu i klavir

Tzigane (1924) je instrumentalna rapsodija izrazito virtuoznog karaktera, u kojoj odzvanja tipičan zvuk romskih glazbenika. Ravel je klavirsku dionicu prvotno napisao za „luthéal“⁹, a kasnije za violinu i orkestar. Želio je stvoriti virtuoznu skladbu u stilu mađarske rapsodije, koja nema određenu formu, već se oblikuje na temelju improvizacije i skladateljeve inspiracije. Međutim, Ravelova Tzigane je jasno strukturirana kompozicija koja se sastoji iz tri međusobno povezana dijela: uvodne solo kadence, teme s varijacijama i brzog finala. Takva podjela je karakteristična za čardaš, popularni “ciganski” ples, čiji su dijelovi hallgato, verbunkos i friss. Melodika od Tzigane se gradi na “ciganskoj” ljestvici, koja sadrži dvije povišene sekunde.

⁹ Instrument „luthéal“ je za vrijeme Ravelovog života imao oblik klavira s tonskim registrima. Jedan od registara je bio cimbal, koji je po boji tona bio puno prikladniji „ciganskom“ karakteru kompozicije. Originalna partitura Tzigane je imala navode za upotrebu tog registra, koji u suvremenim izdanjima i izvođenjima više nisu aktualni.

Ravel upotrebljava ovu ljestvicu u odlomcima koji su u molu, a u duru se njen tonski redoslijed opaža u upotrebi povišene kvarte.

Notni primjer 17: "Ciganska" ljestvica

Paralelne terce i sekste, tipične za vokalnu glazbu, pojavljuju se uglavnom u tužnim, „lamentoso“ odlomcima.

Notni primjer 18: takt 42 - 47

Nefunkcionalna upotreba harmonije i nagle akordske izmjene potiču iz folklornih modalnih ljestvica. Ravel ih u Tzigane upotrebljava u više navrata, a naročito u akordnom nizu na koncu skladbe. Budući da romski violinisti vladaju instrumentom i sofisticiranim tehničkim efektima na visokoj razini, Ravel je virtuoznu solističku dionicu obogatio elementima romske violinske tehnike, kao što su jednostruki i dvostruki trileri, glissandi, flažoleti, tehnike gudala kao sautillé, spiccato te pizzicato u lijevoj i desnoj ruci.

U uvodnoj solo kadenci slobodnog recitativnog stila nastupa prva tema, koja se kasnije višekratno ponavlja u različitim varijantama.

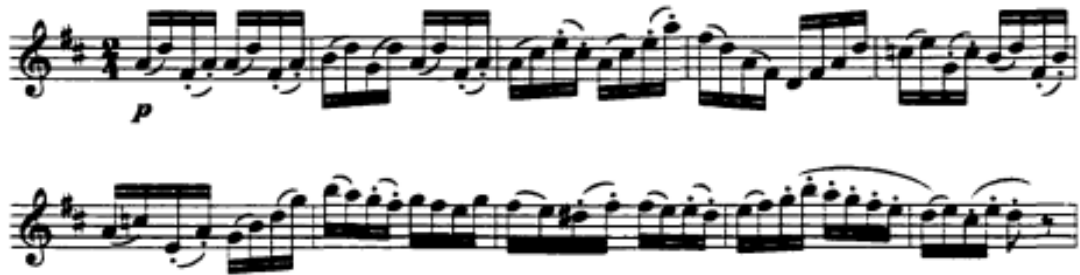
Notni primjer 19: Prva tema, takt 1-9

Notni primjer 20: Druga tema 76 - 90

Nakon prolazne teme i fermate započinje treći dio s novom temom, koja u nizu virtuoznih varijacija u accelerandu vodi ka završetku skladbe, gdje se kao reminiscencija javlja tema

drugog dijela, varirana u šesnaestinskom ritmu. Preko kromatične violinske pasaže pređe u zaključne pizzicato akorde.

Notni primjer 21: Treća tema 227 - 236

7. JOSIP ŠTOLCER SLAVENSKI: SONATA ZA VIOLINU I KLAVIR, OP.5 -

„SLAVENSKA SONATA “

7.1. Josip Štolcer Slavenski

Josip Štolcer Slavenski (1896 - 1955) je kao skladatelj stvarao uglavnom između dva svjetska rata. Inspiraciju za svoja glazbena djela je u velikoj mjeri crpio iz folklorne baštine jugoistočne Europe. Njegov moto je bio: „Tražim poticaj iz folkloru onih naroda, koje još nije izopćila civilizacija. Tamo je ona prvotna bit što me nadahnjuje¹⁰. “ Bio je svjestan da mora prekinuti romantičnu tradiciju svojih prethodnika i stvarati u suvremenom glazbenom jeziku, čime stvaralački opus Slavenskog predstavlja preobražaj u hrvatskoj i ondašnjoj jugoslavenskoj glazbi.

U svojim djelima je udruživao karakteristike folklornog glazbenog govora s novim izražajnim sredstvima, uključujući politonalne, pandijatonične, atonalne i dodekafonske elemente. Njegove melodije se često temelje na cijelotonskoj ljestvici i starim modusima te pokatkad imaju arhaični prizvuk pentatonike. Suvremeno prepletanje samostalnih melodija često tvori zanimljivu polifonu teksturu, koja je uslijed slobodnog vođenja glasova nerijetko izvor disonantnih suzvučja. U veoma ekspresivnim dijelovima upotrebljava i cluster¹¹. Korištenjem nesimetričnih ritmova i polimetrije njegova djela više puta podsjećaju na Bartokove kompozicije. Slavenski rado koristi slobodne i rapsodične glazbene forme. Instrumentacija se temelji na zakonima akustike koju je Slavenski smatrao važnim kompozicijskim faktorom, što je također utjecalo na njegov odnos prema boji tona kao jednog od glazbeno-formalnih elemenata kompozicije. Putem drskog i odvažnog glazbenog jezika Slavenski se je uvrstio u glazbenike, koji su pripomogli emancipaciji hrvatske glazbe od romantične tradicije i svrstili je uz bok suvremene glazbene kulture.

¹⁰ cit. (slo.) Jugoslovenka glazbena dela ,1980, str. 471

¹¹ cluster (engl.) = tonski grozd

7.2. Sonata za violinu i klavir, op.5 - „Slavenska sonata“

Sonata je nastala 1924. godine, kad je i prvi put izvedena. Sastoji se od jednog stavka, koji se zasniva na tri dijela. Nakon kratke klavirske introdukcije u prvom dijelu „Allegro agitato energico“ nad akordskim ostinatom se pojavi prva nemirna i ritmički razgibana tema u violini, koja oscilira između dorskog modusa i balkanskog mola.

The image shows a musical score for the first theme of the Slavonic Sonata, Op. 5, No. 1, by Béla Bartók. The score is in G major and 2/4 time. It features a piano introduction with a steady accompaniment of chords in the left hand and a melodic line in the right hand. The first theme is marked 'simile' and begins with a 'sul G' instruction. The score is numbered 1 through 10.

Notni primjer 22: Prva tema uz ostinatnu pratnju

Započinje u niskoj poziciji i postupno razvijajući se uspinje. Nakon dosegnute kulminacije se naglo smiri te nastavak prepusti klaviru. Slijedi „Grave lamentoso“ sa drugom temom mirnog karaktera, koja se bazira na pentatonskom nizu i po intervalskoj strukturi sličí prvoj temi. Klavirska pratnja u ovom dijelu sadrži ostinato.

Grave lamentoso
 con sordino *) sul G .

The image shows a musical score for a piece titled "Grave lamentoso". The tempo and mood are indicated as "Grave lamentoso" and "con sordino" (with mutes). A specific instruction "*) sul G" is present. The score is written for violin and piano. The violin part is in the upper register, and the piano accompaniment features a steady eighth-note pattern in the right hand and a slower-moving bass line in the left hand.

Notni primjer 23: Druga tema uz ostinatnu pratnju

U trećem dijelu „Allegro agitato“ se ponovno javlja ostinantna akordična pratnja iz prvog dijela, ali za pola tona više. Motivi violinske dionice se isto tako temelje na prvoj temi skladbe, iako je pozicionirana u gornjem registru i također za pola tona više nego prvi put. Napetost raste do kulminacije u dijelu „Sauvage Balcaniques“ s repetiranim clusterima u klavirskoj dionici.

Notni primjer 24: Clustri u *Savage Balcaniques*

Ekstatično raspoloženje odjednom prekine „Vivo possibile allegro“, kad violina donese novu, laganiju melodiju.

Notni primjer 25:

U nastavku skladatelj dovodi glazbeni slijed do solističke kadence putem ritmičkih redukcija i motivskih fragmenata. U kadenci uz virtuozne elemente koristi motive prethodnih epizoda. Nakon reprize „Grave lamentoso“, transponirane za pola tona naviše te ponovljenog, variranog početnog „Allegro agitato energico“ s oktaviranom violinskom dionicom, sonata završava svečanim homofonim „Sospirandom“, akcentuiranim akordima i reminiscencijom na drugu temu.

8. ZAKLJUČAK

Program diplomskog koncerta sastoji se od vrhunskih kompozicija za violinu, zbog čega mi je bilo veliko zadovoljstvo proučavati ih detaljnije. Mislim da mi je pisanje o repertoaru diplomskog koncerta bilo jako korisno za bolje shvaćanje ideja kompozitora te strukture skladbi, što će, nadam se, pridonijeti ka stilski preciznoj izvedbi. Dok sam pisala rad, te pripremala diplomski program vježbajući, shvatila sam koliko je korisno znati okvirnu biografiju kompozitora i osnovnu analizu njihove kompozicije. Mislim da studiozniji pristup dijelima koje izvodimo zasigurno pomaže podići našu izvedbu na viši nivo te smatram kako bi takav pristup bilo korisno zadržati u svom daljnjem procesu rada.

9. LITERATURA

1. Bach, J.S. Violin Sonata no. 1 in G minor, Kothen Weimar, 1720. Netherlands Bach Society; <https://www.bachvereniging.nl/en/bwv/bwv-1001/>
2. Sretenovic S, Adamovic J. The interpretation of J.S.Bach's Sonata No.1 in G minor for solo violin;
<https://uia.brage.unit.no/uiaxmlui/bitstream/handle/11250/138544/Oppgave%20Sretenovic%2C%20Stevan.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Latham A. (ur.) The Oxford Companion to Music, Oxford: Oxford University Press, 2011;
<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199579037.001.0001/acref-9780199579037-e-4576#acref-9780199579037-e-4576>
4. Keays J. Violin Concerto in D major, op.35;
<https://www.redlandssymphony.com/pieces/violin-concerto-in-d-major-op-35>
5. Norris, G, Frolova-Walker, M. Tchaikovsky Pyotr Il'yich, Grove Music Online.
<https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.51766>
6. Baer S. The virtuoso violin works of Maurice Ravel: An analysis of structural, technical and interpretive features; doktorska disertacija, Graduate Faculty of Texas Tech University, Texas, 1992. <https://ttu-ir.tdl.org/handle/2346/12878>
7. Ciarla L. Maurice Ravel's "Tzigane": A link between the classical and the Hungarian-Gypsy traditions; doktorska disertacija; The University of Arizona, Arizona, 2002.;
<https://repository.arizona.edu/handle/10150/279995>.
8. Henken J. Sonata in A major for violin and piano César Franck;
<https://www.laphil.com/musicdb/pieces/3442/sonata-in-a-major-for-violin-and-piano; 2019.>
9. Bonaita F, Cesar Franck Sonata in La Maggiore per violino e pianoforte,
<https://www.francescabonaita.com/wp-content/uploads/2019/02/Cesar-Franck-Sonata-in-La-Maggiore-per-violino-e-pianoforte.pdf>

10. Walaciński A. Mozart Wolfgang Amadeus – Violin Concerto in D major KV 218, <http://beethoven.org.pl/encyklopedia/en/mozart-wolfgang-amadeus-koncert-skrzypcowy-dur-kv-218/>
11. Dotsey C, Great Escape: Tchaikovsky's Violin Concerto <https://houstonsymphony.org/tchaikovsky-violin-concerto/>
12. Smith C. Tchaikovsky's Violin Concerto in D Major, Op. 35: An Analysis of the Composer's Aspirations, Music and shared imaginaries: nationalisms, communities, and choral singing conference, Aveiro, Portugal, 2014
13. Woods K. Explore the score- Tchaikovsky Violin Concerto in D major, <https://kennethwoods.net/blog1/2016/09/02/explore-the-score-tchaikovsky-violin-concerto-in-d-major/>, 2016.
14. Andreis, Josip, Povijest glazbe, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1989.
15. Wörner, Karl H, Zgodovina glasbe, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1992.
16. Michels, Ulich, Glasbeni atlas, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 2002.
17. Andreis, Josip, Povijest hrvatske glazbe, Zagreb: Liber mladost, 1974.